Skilling banco
Sveriges första frimärken

Av Robert Mattson

Storbritannien var först i världen med att införa inrikes enhetsporto. Samtidigt gav man ut det första frimärket den 6 maj 1840. Frimärken infördes tidigt också i våra grannländer Danmark och Norge. Där kom frimärken ut den 1 april 1851 respektive den 1 januari 1855. I början av 1855 hade frimärken introducerats i ett femtiotal länder och territorier runt om i världen. Det hade rätt länge varit en tidsfråga när de skulle börja användas i Sverige. Frimärken som betalning av brevporto infördes i Sverige den 1 juli 1855.

Greve Pehr Ambjörn Sparre köpte år 1854 maskiner från England för tryckning och perforering av frimärken. Han lämnade så tidigt som den 12 december 1854 ett anbud på tillverkning av frimärken. Det framgår i anbudet att han redan beställt de erforderliga maskinerna och verktygen för tryckning, perforering och gummering i England. Han hade av allt att döma fått inofficiella försäkringar av Generalpoststyrelsen att han skulle få uppdraget.

Den 12 april 1855 skrev Generalpoststyrelsen kontrakt med Sparre. Frimärken skulle tryckas i fem valörer: 3, 4, 6, 8 och 24 skilling banco.

- 3 skilling banco var avsedd som kompletteringsvalör, särskilt för utlandsbrev,
- 4 skilling banco kom att användas för inrikes brev av enkel viktklass (1¼ lod),
- 6 skilling banco var kompletteringsvalör, i huvudsak ämnad för utlandsbrev,
- 8 skilling banco var avsedd för utlandsbrev men också för inrikes brev i andra viktklassen,
- 24 skilling banco kom till användning nästan enbart för utlandsbrev, t.ex. enkelt porto till Frankrike.

I fjärde punkten i kontraktet står: "Likaledes bör Grefve Sparre på dess bekostnad låta förfärdiga de stämplar hvarmed frimärkena skola tryckas; och komma frimärkena att ega omkring en tums höjd och 7/8-dels tums bredd samt vara försedde med konstsvarfning, innefattande Svenska Vapnet, Tre kronor, med Kongl. Krona öfver, och i kanterna orden Sverige och Frimärke samt tillverkas i fem särskilda valörer [...]".

I kontraktet bestämdes också att frimärkena skulle tryckas i färgerna grön (3 skilling banco), blå (4 skilling banco), cinnober eller violett (6 skilling banco), gul (8 skilling banco) och mörkröd (24 skilling banco). Sparre

ROBERT MATTSON är född i Stockholm 1952. Han är webbansvarig vid Postmuseum. Sedan 1991 har han deltagit som Postens representant i den grupp som svarar för ämnesområdena filateli och posthistoria i Nationalencyklopedien. Sedan 2003 är han vice ordförande i Postmusei Vänner. Mattson har tidigare medverkat med flera artiklar i *Postryttaren* och i filatelihandboken Oscarsperiodens frimärken 1885-1911.

lyckades träffa de önskade färgerna rätt utom i ett fall. Valören 6 skilling banco tillverkades i fel färg, den blev aldrig violett utan grå eller gråbrun. Märkligt är att Postverket inte kunde bestämma sig för om 6 skilling banco skulle tryckas i cinnober eller violett färg. Cinnober är en klarröd färg som alltså skiljer sig markant från violett.

Förlagor

I Sparres skrivelse av den 12 december 1854 till poststyrelsen hänvisar han till ett utkast som visade hur han tänkte sig att våra första frimärken skulle utformas. Detta finns inte i behåll men en beskrivande text i anbudet ger en bra bild av dess utseende. Däremot har två andra förslag bevarats vilka har Sparre som upphovsman. De finns i privat ägo.

Poststyrelsen godkände i princip skissförslagen. Man kom endast med några smärre ändringsförslag som Sparre fick rätta sig efter vid omarbetningen av den slutliga förlagan. Denna har dock tyvärr inte påträffats.

Förslagsteckning nr. 1

Förslagsteckningens övre halva har ett krönt riksvapen som flankeras av två liggande lejon. Nedanför riksvapnet, i märkets centrum, finns en svart sköld med valörbeteckningen "4sk Bco" med vit text. Skölden omsluts på sidorna och nedtill av en banderoll med svart text på vit botten, på sidorna "FRIMÄRKE" och nedtill "SWERIGE". Nedtill, på banderollens omtag i vänstra resp. högra hörnet, står viktsatsen för vilken frimärket gäller, d. v. s. "l LOD". Uppgiften om viktsatsen visar att förslagsteckningen utförts före den 25 oktober 1854 då ständerna beslöt att lägsta viktsatsen skulle vara 1¼ lod. Tidigare hade den lägsta viktsatsen varit 1 lod. Teckningen är i privat ägo. Teckningens dimensioner är 20 × 24 mm.

Förslagsteckning nr. 2

En annan teckning, även den i enskild ägo, har, förutom den fullständiga frimärksbilden, ett förslag till frimärkets övre ramparti, dvs. texten "FRIMÄRKE" med vita bokstäver på mörk botten. Frimärksbilden motsvarar endast delvis den beskrivning Sparre själv gav till sitt i sin skrivelse av den 12 december 1854 till poststyrelsen bifogade utkast till frimärke. Det som skiljer teckningen från Sparres beskrivning är texten "FRIMÄRKE" i frimärkets övre ram med svarta bokstäver och nedtill i de båda hörnen "4" och däremellan "FYRA Sk Bco" i svart.

Det på förslagsteckningen separat utförda övre rampartiet - ett sådant omnämns

To the left, proposal sketch 1 and, to the right, proposal sketch 2.

Till vänster förslagsteckning 1 och till höger teckning 2.

inte av Sparre - motsvarar Sparres beskrivning där texten "FRIMÄRKE" anges vara utförd med "hvita bokstäfver på svart botten" (se sid. 103). Sparre skriver också att på frimärkets nedre ramparti ska valören stå på "samma sätt", dvs. med vita bokstäver på mörk botten. Formuleringen i Sparres beskrivning av frimärksbilden visar, att han skriver om en annan förslagsteckning än den som tidigare nämnts och inte påträffats.

Tryckmaterielen

Pehr Ambjörn Sparre utförde två något olika gravyrer för skillingbanco-märkena, typ A och typ B. De var utan valörangivelse. Den förstnämnda har ett något glesare bottentryck. Av typ A finns närmare 200 präglade mässingsklichéer för 4 skilling banco bevarade. Avdrag från dessa är exempel på essayer, då märken av typ A aldrig utgavs. Fem av dessa försågs med de aktuella valörerna: 3, 4, 6, 8 och 24 skilling banco. De fem originalstämplarna förvaras i Postmuseums samlingar. Från dessa tog Sparre provtryck men insåg då att de inte var tillräckligt bra.

Sparre började om från början, och den slutgiltiga tryckmaterielen framställdes i sista steget genom gjutning i stilmetall (en legering bestående av bly, tenn och antimon). Detta förfarande var vanligt förr i tryckeribranschen vid framställning av typer för sättning av bok- och tidningssidor.

Sparres andra försök att åstadkomma en originalgravyr godkändes (typ B). Förutom att han nu förtätat bottenmönstret hade han också gjort några andra smärre ändringar jämfört med den första gravyren. Bland annat har ordet "FRIMÄRKE", till vänster och till höger om vapenskölden försetts med en avslutande punkt.

Mer information om tryckmaterielen och dess tillverkning ger Mats Ingers artikel "Tryckningen av Sveriges första frimärken". Här finns också en ordlista över fackuttryck inom boktryckstekniken.

Provtryck typ A

Provtryck finns bevarade av såväl typ A som typ B. De kan hänföras till olika stadier av tryckmaterielens framställning och har framställts på mycket varierande papper

I privat ägo finns ett svartavdrag av originalgravyren, innan den fullbordats. Frimärksbilden saknar endast bottenguillocheringen. Guillochering eller konstsvarvning utfördes med hjälp av en s. k. konstsvarvningsmaskin. Man kunde med den framställa ett mycket tätt mönster som ansågs försvåra uppkomsten av förfalskningar. Avdraget saknar punkt efter ordet "FRIMÄRKE" och det är inte något tvivel om, att det är fråga om ett avdrag av typ A från 1855. Avdraget har framställts på ett 0.09 mm tjockt papper.

I Postmuseum förvaras ett på en 0.18 mm tjock vit kartong gjort svartavdrag som möjligen utförts med moderstämpeln, alltså sedan bottenguillocheringen tillkommit, eller med någon bildstämpel innan valören ingraverats. Här finns också svartavdrag av de fem originalstämplarna. De har framställts på en liknande 0.18 mm tjock, vit kartong, som använts för avdraget av den nyssnämnda moderstämpeln eller bildstämpeln. Både avdraget utan valörangivelse och dessa originalstämplar med valör anses i den tidigare litteraturen härstamma från tiden för tillverkningen av tryckmaterielen.

Slutligen finns provtryck i valören 4 skilling banco av de mässingsklichéer, som blev slutprodukten vid framställningen av tryckmateriel av typ A.

Provtryck typ B

Av provtryck, som gjorts med tryckmateriel av typ B känner man endast tryck i olika färger, som utförts med den godkända moderstämpeln eller med en bildstämpel. Det finns också provtryck av valören 4 skilling banco.

I Postmuseum finns avdrag i följande färger:

Six proofs in different colours. Post Museum, Stockholm.

Sex olika provtryck i färg i Postmuseums samlingar.

1. blågrön på slätt, nästan vitt papper
2. blåultramarin på vitt, slätt papper
3. matt ultramarin på gulaktigt, finrandigt papper
4. matt gulorange på gulaktigt, finrandigt papper
5. matt brunröd på gulaktigt, finrandigt papper
6. orangeröd, finrandigt papper

Några få avdrag finns även i enskild ägo.

Det andra slaget av provtryck rör valören 4 skilling banco. Här är avdrag i olika blå nyanser kända, däribland ett par i enskild ägo, som är tryckt i en ren, blå färg och härstammar från ett normalprov.

Frimärkspapper

I sin offert till poststyrelsen av den 12 december 1854 rörande frimärkstillverkning föreslår Sparre beträffande frimärkspapperet: "Att papperet, som erfordras, tillverkas vid Tumba Bruk". Men redan den 7 december 1854 hade poststyrelsen i skrivelse till "Herrar Fullmäktige i Rikets Ständers Bank" frågat om Tumba kunde göra frimärkspapper. Från Tumba ingick svar den 28 december "att hinder icke möter för tillverkning vid Tumba Pappers Bruk af papper till så kallade frimärken, hvarmed bref skola beläggas samt att förvaltaren vid nämnda Bruk, magister J. Samzelius blifvit förständigad att med Kongl. General Post Styrelsen närmare överenskomma om tiden, sättet och villkoren för papperets tillverkning och lefverering".

Papperet levererades i ark, s.k. helark, och som enligt § 1 i Sparres kontrakt med postverket var "af sådant format, att hvarje blad eller halfark lemnar utrymme för jemt 100 st. frimärksstämplar". I halvarkens fyra hörn var papperet försett med ett vattenmärke som dels utgjordes av ornament i halvarkens hörn, bestående av slingor och kunglig krona, dels av två parallella linjer på ungefär 6 mm avstånd från varandra på halvarkens sidor. Enligt överenskommelse mellan poststyrelsen och bankens fullmäktige skulle papper med sådant vattenmärke icke levereras till annan beställare. Vattenmärket skulle tjäna som kontroll vid tryckningen av frimärkena. Papperet var handgjort och framställt av linne- och bomullslump. Papperet tillverkades i två olika tjocklekar, först ett tunt som inte översteg 0.06 mm, sedan ett s. k. medeltjockt av omkring 0.08 mm, undantagsvis upp till 0.10 mm. Då allt papper var handgjort kan tjockleken

variera något inom en och samma leverans och till och med i samma ark.

Det första papperet, som levererades den 30 mars 1855, var ett tunt papper och leveransen bestod av 20.100 helark. På detta tunna papper har praktiskt taget samtliga skilling banco-frimärken tryckts under det första året. Resultatet var mindre tillfredsställande, vilket Sparre ansåg berodde på papperets bristfälliga kvalitet. Man beställde därför 200 helark av ett något tjockare papper vilket levererades den 11 juni 1856. Det godkändes och i fortsättningen tillverkades denna papperskvalitet, s.k. medeltjockt papper, varav 23.000 helark levererades den 13 augusti 1856.

Då de första trycken på det tunna papperet inte blivit tillfredsställande, återsände Postverket 12.000 oanvända helark till Tumba Pappersbruk där det "efterglättades". Efterglättning eller satinering går till så att pappersarken fuktas och pressas mellan zinkplåtar i en maskin. Papperet blir då slätare och jämnare.

Av valörerna 4, 6, 8 och 24 skilling banco förekommer i leveranser år 1857 märken på papper som kan betecknas som "vågigt". Ojämnheten hos papperet beror förmodligen på ojämnheter i papperets limning. Oftast ser man en sådan ojämnhet i pappersytan endast på frimärkets baksida, men i en del fall, speciellt hos tryck av 4, 8 och 24 skilling banco-valörerna, utförda under 1857 av Georg Scheutz, är "vågigheten" hos papperet så kraftig, att tryckfärgen absorberats av papperet olika starkt, varigenom trycket blivit ojämnt.

Perforering

Pehr Ambjörn Sparre nämner i sitt förslag till frimärken i december 1854 att de ska perforeras. I det slutliga kontraktet fastställdes, med den något mjukare formuleringen, att arken skulle perforeras "om styrelsen så fordrar".

Sverige var det andra landet, efter Storbritannien, som använde sig av uppfinningen. Perforeringsaggregatet hade Sparre själv konstruerat. Med aggregatet tandades arken i ett moment, s.k. arktandning, till skillnad mot radvis tandning, s.k. kamtandning. Upp till sex ark kunde perforeras samtidigt.

Sparre konstruerade alltså själv aggregatet och lät det tillverkas hos instrumentmakare J. A. Färngren i Stockholm. Perforeringsverktyget bestod av tre plattor, vilka alla var försedda med hål motsvarande de hål som skulle utstansas ur det tryckta pappersarket. Vid tillverkningen har de tre plattorna varit fast hopskruvade på varandra, så att borrningen av hålen i de tre plattorna skett samtidigt. Endast på så sätt kunde man med dåtidens teknik försäkra sig om att hålen kom på exakt samma plats i alla de tre plattorna. I den översta plattan, nålplattan, fastsattes nålarna. Plattan var förenad med den mellersta plattan, styrplattan, och mellan dessa fanns fjädrar som höll plattorna åtskilda. Nålplattan, som är ca. två cm tjock och gjord av brons, är bevarad och finns i Postmuseum.

Den understa plattan, nåldynan, var placerad på tryckpressens bord och var fast, medan de två övre förbundna plattorna var rörliga. Till verktyget hörde även en ram, på vilken de tryckta arken fastsattes. På mitten av vardera av ramens långsidor fanns en smal trekantig dubb eller spik på vilka arken träddes på, fem eller sex åt gången. Placeringen av spikarna motsvarade precis mitten av arket och något litet utanför de yttersta vertikala perforeringsraderna. Fel i perforeringen uppträder därför mycket ofta i nedre vänstra hörnet på position 41, övre vänstra hörnet på 51, nedre högra hörnet på 50 och övre högra hörnet på position 60.

Det bör kanske nämnas att vid positionsbestämning numreras de 100 frimärkena i arket med början högst upp till vänster. Frimärkena i översta raden har alltså positionerna 1–10 medan de i nedersta raden har positionerna 91–100.

Färger

I poststyrelsens cirkulär n:o 51 av den 24 maj 1855 anges färgerna för skilling banco-frimärkenas fem olika valörer i denna ordning:

4 skill. blå
8 skill. gul
24 skill. mörkröd
3 skill. grön
6 skill. violett

Färgerna med vilka frimärkena trycktes bestod av s.k. mineralfärgämnen. Det finrivna färgpulvret utrördes av tryckaren till tryckfärg med linolja och ett torkpreparat. Vid behov kunde färgen nyanseras genom inblandning av något annat färgpigment.

Några av de färgämnen som användes till skilling banco-märkena var t.ex. berlinerblått, en kemisk förening mellan järnklorid och kalciumferrocyanid och ultramarin, en blandning av natriumaluminiumsilikat och natriumpolysulfider. Äkta ultramarin är pulveriserad lapis lazuli. Vid syntetisk framställning av ultramarin kan färgen lätt variera, beroende på framställningssättet. Färgen för 6-skillingen bestod av en blandning av berlinerblått och engelskt rött som är en järnoxid. För 8-skillingen har två färgämnen kommit till användning, nämligen dels ett kromat, dels järnockra.

Gummi

De tryckta arken gummerades före perforeringen. Denna gummering har utförts för hand med en bred pensel eller borste. Det gummi som använts har varit en dextrinlösning.

Dextringummit har haft den egenskapen att så småningom pulveriseras och falla av. Detta förklarar att praktiskt taget alla bevarade ostämplade och obegagnade skilling banco-märken saknar gummi, även sådana exemplar som av utseendet att döma är "postfriska".

Det i Postmuseum bevarade 25-blocket av 4 skilling banco bär fortfarande spår av gummering. Det har emellertid påvisats att de tre sista leveranserna av 4 skilling banco måste ha fått gummering av ett annat slag, nämligen gummi arabicum, ev. med en liten tillsats av dextrin.

Ostämplade märken från dessa leveranser har ett vitt eller mycket svagt gulfärgat gummi av hög kvalitet. Även stämplade exemplar från dessa leveranser som lossnat eller löstagits från brev utan tvättning visar samma gummi. Gummi arabicum fortsatte sedan att användas också för vapentyp-örefrimärkena.

Sparres tryckeri

Sparre hade kontrakt med Postverket mellan 1855 och 1871. Han ledde emellertid personligen tryckeriet endast under kortare perioder. År 1856 reste han utomlands och återkom till Sverige tillfälligt 1858 och 1861. Ställföreträdare och tryckeriets föreståndare var under långa perioder Sparres gode vän Georg Scheutz och under perioden 1870 till 1871 dennes son, ingenjören Edvard Scheutz.

Albion printing press, acquired by Sparre for his book printing works in 1854. In the printshop there was also a platen press of unknown make.

Tryckpress av märket Albion, införskaffad av Sparre till hans boktryckeri år 1854. I tryckeriet fanns ytterligare minst en digelpress av okänt fabrikat.

Tryckeriet låg vid Öfre Bangränd 8, 1 tr., vid Hötorget. I samma hus hade Sparre sin bostad. Till sitt förfogande hade han två digelpressar, en anställd tryckare och en gesäll. Förmodligen har båda pressarna använts parallellt. Perforeringsaggregatet var löst och kan tillfälligt varit monterat i någon av pressarna.

Tryckformarna

Vid klichétillverkningen har samtliga skilling banco-klichéer framställts, en i taget, från en gjutform med en enda frimärksbild. Man fick därför lösa klichéer, vilka sedan sammansattes till en tryckform. Först sammansattes klichéerna i 10 rader om vardera 10 klichéer till en "tryckplåt". För att klichéerna inte skulle glida isär under tryckningen var de inneslutna i en metallram. Klichéerna var gjutna och de var därför inbördes mycket lika omedelbart efter framställningen.

Till 3 skilling banco-valören har förmodligen endast en tryckplåt använts till skillnad mot övriga valörer där två tryckplåtar har använts parallellt till hösten 1857. Två nya tryckplåtar tillverkades därefter för 4 och 8 skilling banco. För 4 skilling banco tillverkades dessutom två tryckplåtar för leverans 11 och ytterligare två tryckplåtar till den följande leveransen. Till tryckning av de två sista leveranserna (13:e och 14:e leveransen) tillverkades ytterligare två plåtar. Till 4 skilling banco-valören har alltså totalt åtta tryckplåtar använts.

Säkerhet

Enligt kontraktet mellan Postverket och Sparre skulle tryckpressen vara försedd med ett räkneverk så att man kunde se hur många gånger däckeln lyfts och avtryck således utförts. Frimärkspapperet var försett med vattenmärken i hörnen och på sidorna. Papperet levererades från Tumba pappersbruk via Postverket till Sparre. Det föreskrevs vidare att Sparre skulle förvara papperet i ett dyrkfritt och brandsäkert kassaskåp. För varje halvark, avsett för tryckning av 100 märken, som Sparre inte kunde redovisa i form av tryckta eller makulerade frimärken, blev han ersättningsskyldig. Skulden beräknades efter den högsta valören, 24 skilling banco, gånger det antal frimärken som saknades.

Upplagor

I poststyrelsens arkiv förvaras de reversal som utfärdades vid leveranserna från tryckeriet. Därigenom vet man det exakta antalet till frimärksförrådet levererade märken. *Det är dessa siffror som redovisas i tabellerna för respektive frimärksvalör.*

De från frimärksförrådet till postanstalterna levererade frimärkena bokfördes i en s.k. kontrollbok som även den är bevarad. Man vet alltså den totala mängden av varje valör som utlämnades till postanstalterna. Under kurseringstiden kasserades en del märken av olika orsaker och blev utbytta från förrådet. De kasserade märkena brändes. Vid övergången till vapentyp öre blev överblivna skilling banco-märken utbytta mot öremärken. De återlevererade märkena brändes. Man vet inte antalet av varje valör, däremot det belopp märkena motsvarade.

Med ledning bl.a. av detta uppskattade på sin tid Postmuseums dåvarande chef, Johannes Rudbeck, den förbrukade upplagan enligt nedanstående tabell:

	Antal frimärken		
	levererade	utlämnade	förbrukade
3 sk. b:co	315.600	185.600	91.100
4 sk. b:co	6.984.900	6.736.650	6.579.780
6 sk. b:co	266.900	258.050	205.800
8 sk. b:co	788.800	776.250	718.100
24 sk. b:co	231.800	196.475	174.150

Makulering och placering

Vid makuleringen av skilling banco-frimärkena skulle de ordinarie poststämplarna användas. De allra flesta postanstalterna använde vanliga fyrkantsstämplar och cirkelstämplar. Frimärkena skulle stämplas så att årtal och datum var synligt på varje frimär-

ke. Likaså skulle gärna en extra stämpel slås vid sidan om på kuvertet. Avsteg från denna regel kunde bestraffas med böter. I en kungörelse, daterad den 24 maj 1855, meddelades att frimärken skulle anbringas på brevets adressida, i dess övre vänstra hörn. (Först den 4 mars 1869 kungjordes att frimärken helst skulle placeras i övre högra hörnet, dvs. samma regler som gäller än idag).

De olika valörerna

3 skilling banco

Sammanlagt utlämnades till postanstalterna 185.600 märken; av dessa återlevererades ca. 95.000 st. Den förbrukade upplagan har beräknats till ca. 91.100 st. För 3 skilling banco har påvisats två distinkta nyanser, grön och blågrön. Nyansen blågrön är i stämplat skick mycket sällsynt och har av avstämplingarna att döma först utlämnats från förrådet under senare hälften av 1857 och 1858. Avstämplingar är kända t.ex. från Stockholm, som erhöll nya märken i augusti 1857, och från Carlskrona, som även erhöll små kvantiteter märken under senare delen av 1857 och 1858. I ostämplat skick är nyansen blågrön däremot den vanligaste. Bottentrycket är i regel något tätare hos nyansen blågrön än hos de ljusare nyanserna.

a

b

c

Typical examples of all shades of the 3 skilling banco stamp are shown here. The shades have been specified by Helena Obermüller Wilén.

Samtliga nyanser hos 3 skilling banco redovisas här med typiska exemplar. Nyanserna är specificerade av Helena Obermüller Wilén.

3 skilling banco

Nyans enl. Facit/SFF *Shade acc. to Facit/SFF*	**Nyans** *Colour shade*	**Leveransnummer** *Delivery number*	**Färgstyrka** *Colour depth*	**Papperstjocklek** *Paper thickness*
a	ljust blåaktigt grön *light bluish green*	1-2	4-3	tunt papper *thin paper*
b	blåaktigt grön *bluish green*	1-2	6-5	tunt papper *thin paper*
c	blågrön *blue-green*	1-4	8-7	tunt papper *thin paper*

Färgstyrka (10 = djup, 1 = blek) *colour depth, graded from 10 (strong) to 1 (weak).*

Största kända enheter är i ostämplat skick ett par. Det är ett lodrät par med hörnmarginaler. Stämplade par, 3-strip och 4-strip, är kända. Ett stämplat fyrblock finns på brev i Postmuseums samlingar. Ett brev med sex 3-skillingar är känt, flera brev med fyra 3-skillingar är också kända. Ett intressant och känt typfel är den s.k. "dödskallen". Det är ett fel i valörfältet i övre vänstra hörnet som har ett utseende påminnande om en dödskalle. Varianten "TOE" kan inte beläggas som ett permanent klichéfel.

3 skilling banco

Leveransnr. *Delivery number*	**Lev.datum** *Delivery date*	**Upplaga** *Quantity*
Lev.1	1855-06-12	225.700
Lev.2	1855-06-26	17.700
Lev.3	1855-09-08	53.800
Lev.4	1855-12-29	18.400

4 skilling banco

Leveranserna 1-8 varierar inte så mycket när det gäller färgnyanser. I huvudsak är det blå till ljusblå märken som förekommer med några undantag. Leverans 3 har nyansen ultramarinaktigt mattblå och i leverans 6 förekommer högblå märken.

Georg Scheutz svarade för leverans 9 vilket också var hans första. Avstämplingarna börjar redan i april 1857. Praktiskt taget alla märkena i leverans 10 visar ett tätt bottentryck. Avstämplingarna börjar i juni-juli 1857.

Leverans 11 är den intressantaste i det att Georg Scheutz förutom berlinerblått även använt sig av ultramarin i tryckfärgen. Klichématerialet har setts över och klichéerna har kommit på nya platser. Trycket är ofta mycket dåligt (flammigt). Utmärkande för denna leverans är den stora nyansvariationen.

Två huvudgrupper finns när det gäller färg. Till den ena förs märken med ultramarina inslag, till den andra märken med blå färg utan ultramarin inblandning. Gemensamt för båda kategorierna är en mer eller mindre stark nedmattning med svart och vit färg, som oftast ger som resultat ett gråaktigt utseende. Genom att kombinera tryckets utseende med de ovannämnda två huvudgrupperna av färg kan man indela märkena i leverans 11 i tre nyansgrupper:

- den ultramaringrå gruppen med tätt bottentryck och ultramarin i färgen,
- skiffergruppen med utflutet bottentryck och ultramarin i färgen,
- turkosgruppen med utflutet tryck och blå färg.

Skiffergruppen kännetecknas av att trycket är utflutet (flammigt) och att ultramarin ingår i färgen. Nyansskalan går även här från mattultramarin över gråultramarin, ultramaringrå och ultramarinaktigt grå till nästan rent grå. De mattultramarina och ultramarinaktigt grå märkena i hög färgstyrka kallas för "skiffer" och är sällsyntast inom gruppen.

Turkosgruppen kännetecknas också av att trycket är utflutet (flammigt) men att blått utan inslag av ultramarin ingår i färgen. Gruppen kan uppdelas i två undergrupper: dels märken med, dels märken utan grönt inslag i färgen. Det väsentliga för turkosgruppen (som alltid har utflutet tryck), är emellertid den blå färgen, ibland med ett grönt inslag.

Helt nya klichéer användes för leverans 12 och samtidigt återgick man till berlinerblått som tryckfärg. Resultatet har blivit ett väsentligt mer distinkt tryck än tidigare. Frimärkena är avstämplade från oktober 1857.

Leverans 13 är den största som gjorts av 4 skilling banco, men trots detta är tryck och nyans mycket enhetliga för alla märken i leveransen. Trycket är klarare än i föregående nyans. Kontrasten mellan vapenbilden och bottentrycket är stor. Nyansen är blå, klart tryck, ibland med ultramarinaktigt inslag. Märkena är avstämplade från januari 1858. Tidigast kända avstämplingsdatum är 6.1 1858.

4 skilling banco

Nyans enl. Facit/SFF *Shade acc. to Facit/SFF*	Nyans *Colour shade*	Leveransnummer *Delivery number*	Färgstyrka *Colour depth*	Papperstjocklek *Paper thickness*
a	*blå* *blue*	1, 2, 4, 5, 6	6-5	tunt papper *thin paper*
b	ljusblå *light blue*	1	4-3	" " " "
c	högblå (tätt bottentryck) *bright blue (dense background)*	1, 6	9-7	" " " "
d	mattblå (tätt bottentryck) *dull blue (dense background)*	1, 3	6-5	medeltjockt papper *medium thick paper*
e	blå/ *blue*	1, 7, 8, 9	6-4	" "
f	blå (tätt bottentryck) *blue (dense background)*	7, 9, 10	6-5	" "
g	högblå (tätt bottentryck) *bright blue (dense background)*	7, 10	9-7	" "
h1	ljusblå/ *light blue*	7, 8, 9	4-3	" "
h2	blekblå (glest bottentryck) *pale blue (thin background)*	8	4-3	" "
i	gråultramarin-ultramaringrå (tätt bottentryck, klart tryck) *grey-ultramarine-ultramarine-grey (dense background, clear print)*	11	5-3	" "

a

f

b

g

c

h1

d

h2

e

i

Typical examples of all shades of the 4 skilling banco stamp are shown here.
The shades have been specified by Helena Obermüller Wilén.

Samtliga nyanser hos 4 skilling banco redovisas här med typiska exemplar.
Nyanserna är specificerade av Helena Obermüller Wilén.

4 skilling banco

Nyans enl. Facit/SFF *Shade acc. to Facit/SFF*	Nyans *Colour shade*	Leveransnummer *Delivery number*	Färgstyrka *Colour depth*	Papperstjocklek *Paper thickness*	
j1	matt ultramarin (utflutet tryck) *dull ultramarine (blurred print)*	11	7-6	"	"
j2	gråultramarin-ultramaringrå (utflutet tryck) *grey-ultramarine-ultramarine-grey (blurred print)*	11	6-3	"	"
j3	ultramarinaktigt grå (utflutet tryck) *ultramarinish grey (blurred print)*	11	8-6	"	"
k1	turkos (utflutet tryck) *turquoise (blurred print)*	11	5-3	"	"
k2	ljust mattblå (utflutet tryck) *light dull blue (blurred print)*	11	5-4	"	"
k3	ljust gråblå (utflutet tryck) *light grey-blue (blurred print)*	11	4-3	"	"
l	grönaktigt blå *greenish blue*	12, 14	9-5	"	"
m	blå (klart tryck) *blue (clear print)*	13, 14	7-4	"	"
n	mörkblå *dark blue*	12	9-7	"	"

j1

k3

j2

l

j3

m

k1

n

k2

Typical examples of all shades of the 4 skilling banco stamp are shown here.
The shades have been specified by Helena Obermüller Wilén.
Note the great variations in shade in i) and j1-j3).

Samtliga nyanser hos 4 skilling banco redovisas här med typiska exemplar.
Nyanserna är specificerade av Helena Obermüller Wilén.
Observera att stora variationer förekommer hos nyanserna i, j1-j3.

4 skilling banco

Leveransnr. *Delivery number*	Lev.datum *Delivery date*	Upplaga *Quantity*
Lev.1	1855-06-12	729.700
Lev.2	1855-06-26	74.600
Lev.3	1855-08-02	86.000
Lev.4	1855-09-08	479.400
Lev.5	1855-12-29	651.500
Lev.6	1856-05-22	555.100
Lev.7a	1856-09-01	180.000
Lev.7b	1856-09-18	774.600
Lev.8	1856-12-06	375.600
Lev.9	1857-04-22	394.700
Lev.10	1857-06-04	516.100
Lev.11	1857-09-08	301.800
Lev.12	1857-10-24	510.000
Lev.13	1857-12-28	972.300
Lev.14a	1858-02-08	11.000
Lev.14b	1858-02-27	372.500

Den 14:e leveransen blev uppdelad på två delleveranser, vilka blev de sista för 4-skillingen. Trycket är även för denna leverans mycket klart och tydligt. Avstämplingarna börjar i april 1858.

Den största kända enheten är det 25-block på tunt papper som finns i Postmuseum. I privat ägo är två ostämplade fyrblock och ett trestrip med marginal kända. I stämplat skick förekommer 4-block som största kända enhet. Av tryckfel är några dubbeltryck kända. Ett är stämplat i Ljugarn. Spegeltryck är kända men sällsynta. Spegeltryck förekommer ibland då frimärkena i arken inte torkat tillräckligt utan har lämnat spegelvända tryck på baksidan av ovanpåliggande ark i en tryckt bunt. Dubbeltryck kan inträffa då ett ark har tryckts två gånger.

6 skilling banco

Färgen hos 6 skilling banco skulle vara violett enligt kontraktet mellan postverket och Sparre, som för detta använde en blandning av blå och röda färger. Samtliga frimärken blev däremot grå beroende på att blått och rött kan upphäva varandras verkan, om de blandas i vissa proportioner. Om den röda färgen då överväger i blandningen, uppkommer ett mer eller mindre tydligt brunaktigt inslag. De märken som genom avstämplingen kan härledas till de två första leveranserna är praktiskt taget alla grå eller ljusgrå. Avstämplingar är kända från juli 1855.

Den 3:e leveransen kom från frimärksförrådet sista kvartalet 1856. Denna tidpunkt sammanfaller med den då de brunaktigt grå märkena började bli vanligare för att sedan bli den vanligaste nyansen på de märken som är avstämplade under 1857. Avstämplingar av de gråbruna märkena är gjorda under samma tid. De börjar i oktober 1856 för 3:e leveransens märken och under 3:e kvartalet 1857 för 4:e leveransens märken.

Den lilla 5:e leveransen började lämnas ut från förrådet först i december 1857. Det har inte påvisats att den innehållit några speciella nyanser, utan den har troligtvis varit mycket lik huvudparten av den 6:e leveransen. Denna, som började lämnas ut i januari 1858, har huvudsakligen bestått av brunaktigt grå märken. De skiljer sig från tidigare märken genom att papperet är medeltjockt. Även trycket är klarare. Avstämplingarna börjar i januari 1858. Mot slutet av skilling banco-perioden finns gråbruna märken på medeltjockt papper. De är ovanliga. I sällsynta fall är det bruna inslaget så övervägande att nyansen kan benämnas gråaktigt brun eller mattbrun.

Största kända enhet i ostämplat skick är ett lodrätt par med marginal. I stämplat skick är två 3-strip kända. Otandade exem-

6 skilling banco

Leveransnr. *Delivery number*	Lev.datum *Delivery date*	Upplaga *Quantity*
Lev.1	1855-06-12	117.600
Lev.2	1855-06-26	17.900
Lev.3	1855-09-08	57.800
Lev.4	1855-12-29	18.600
Lev.5	1857-04-22	8.100
Lev.6	1857-10-24	46.900

6 skilling banco

Nyans enl. Facit/SFF *Shade acc. to Facit/SFF*	Nyans *Colour shade*	Leveransnummer *Delivery number*	Färgstyrka *Colour depth*	Papperstjocklek *Paper thickness*
a1	grå *grey*	1	7-5	tunt papper *thin paper*
a2	svartgrå *black-grey*	1	8	" "
b	ljusgrå *light grey*	1, 2	4-3	" "
c	brunaktigt grå *brownish-grey*	1, 3, 4	6-4	" "
d	gråbrun *grey-brown*	3	7-5	" "
e	brunaktigt grå *brownish-gray*	5, 6	6-4	medeltjockt papper *medium thick paper*
f	gråbrun *gray-brown*	6	6-4	" "

Typical examples of all shades of the 6 skilling banco stamp are shown here.
The shades have been specified by Helena Obermüller Wilén.

Samtliga nyanser hos 6 skilling banco redovisas här med typiska exemplar.
Nyanserna är specificerade av Helena Obermüller Wilén.

plar är kända – ett par och fyra enstaka frimärken – samtliga stämplade Carlshamn i juni-juli 1856. Ett brev i Postmuseums ägo är frankerat med två par och två enstaka exemplar av 6 skilling banco. Detta brev skickades från Stockholm till London den 7 juni 1858 och har det största kända antalet av denna valör på brev.

Imperforated 6 skilling banco stamp, postmarked in Carlshamn on 17th June (1856).

Otandat exemplar av 6 skilling banco, avstämplat i Carlshamn 17 juni (1856).

8 skilling banco

Märken från de första två leveranserna utlämnades till alla postkontor. Den första leveransen bestod till övervägande del av märken i rödaktigt orange nyans. Märkena är avstämplade från juli 1855 och under hela skilling banco-perioden, beroende på att många postanstalter inte behövde rekvirera fler märken från förrådet efter den första tilldelningen.

Den tredje leveransen kännetecknas av en ny nyans, brunaktigt orange, med såväl tätt som mindre tätt bottentryck. Märken från denna leverans började utlämnas från förrådet till postanstalterna i december 1855 och avstämplingar är kända från januari 1856.

Imperforated 8 skilling banco stamp, postmarked in Carlshamn on 11 February 1858.

Otandat exemplar av 8 skilling banco, avstämplat i Carlshamn 11 februari 1858.

Leverans 4 såväl som 5 kännetecknas av märken i gul nyans. Bottentrycket är som förut tätt eller ganska tätt. Vid mindre tätt bottentryck synes färgen vara klarare och nyansen kan kallas klargul. Utöver denna nyans förekommer ytterst sparsamt en citrongul nyans med tätt bottentryck. Den är känd med avstämplingarna Gefle, Göteborg och Upsala från oktober 1856. Liksom i föregående leverans är märkena i leverans 5 i gul färg. Huvudsakligast förekommer en matt olivaktigt gul nyans med tätt botten-

8 skilling banco

Leveransnr. *Delivery number*	Lev.datum *Delivery date*	Upplaga *Quantity*
Lev. 1	1855-06-12	192.800
Lev. 2	1855-06-18	52.500
Lev. 3	1855-09-08	95.400
Lev. 4	1855-12-29	34.800
Lev. 5	1856-05-22	24.200
Lev. 6	1856-12-06	64.800
Lev. 7	1857-04-22	249.700
Lev. 8	1857-09-08	20.000
Lev. 9	1857-10-24	54.600

a

b

c

d

8 skilling banco

Nyans enl. Facit/SFF *Shade acc. to Facit/SFF*	Nyans *Colour shade*	Leveransnummer *Delivery number*	Färgstyrka *Colour depth*	Papperstjocklek *Paper thickness*
a	rödaktigt orange-orange *reddish orange-orange*	1	8-4	tunt papper *thin paper*
b	brunaktigt orange *brownish orange*	2, 3	7-4	" "
c	citrongul svagt grön-aktigt gul *lemon-yellow weakly greenish yellow*	2, 4	5-4	" "
d	klargul *bright yellow*	4	5-4	" "
e	matt olivaktigt gul *dull olivish yellow*	5	5-4	" "
f	matt gulorange-matt gul (tätt bottentryck) *dull-orange-yellow-dull-yellow (dense background)*	6, 7	5-3	medeltjockt papper *medium thick paper*
g	orangegul (utflutet tryck) *orange-yellow (blurred print)*	8	7-4	" "
h	orange-orangegul (klart tryck) *orange yellow-yellow (clear print)*	9	7-4	" "

e

f

g

h

tryck. Avstämplingarna börjar i november 1856.

Medeltjockt papper började användas för första gången i leverans 6. Färgen är som förut i övervägande gula nyanser, vid större färgstyrka övergående i orangegult. Bottentrycket är tätt, ofta mycket tätt, vilket ger nyansen ett matt utseende. Avstämplingar finns från januari 1857.

Leverans 7 är Scheutz första och samtidigt den största av alla 8 skilling-leveranserna. Nyanserna varierar mycket från matt gulorange över orangegul till mattgul. Bottentrycket är även som i föregående leverans tätt till mycket tätt. Avstämplingar finns redan från april 1857. Den gula 3-skillingen härstammar från denna leverans.

Den åttonde leveransen sker samtidigt med leverans 11 av 4 skilling banco. Nyansen är orangegul-gul, i undantagsfall gulorange vid stor färgstyrka, men bottentrycket har samma karakteristiska suddighet eller "flammighet" som karakteriserar exempelvis 4 skilling banco turkos. Papperet till leveransen var detsamma som till leverans 11 för 4 skilling banco och kan därför vara horisontellt strimmigt, vilket ibland även kan göra trycket ojämnt.

Troligtvis på grund av det dåliga trycket i föregående leverans har nya klichéer tillverkats. Vid framställningen av denna sista leverans (9) har större omsorg vidtagits vid tryckningen, som att använda en hård däckelbeklädnad. Resultatet har blivit utomordentligt klara och tydliga tryck med glest bottentryck. En annan färgblandning har använts som givit färgen en orange nyans. Märken med tunnare färgskikt ter sig orangegula, med tjockare inslag av orange. Avstämplingar är vanliga från mars 1858, men kan också observeras från ett fåtal postanstalter redan i januari.

I ostämplat skick är endast ett horisontellt par med marginal den största kända enheten. Största kända stämplade enheten är ett 3-strip. Två otandade exemplar är kända, bägge stämplade Carlshamn den 11 februari 1858. Det ena finns i Postmusei samlingar.

24 skilling banco

För den första utsändningen till postanstalterna användes ca. 50.000 märken och resterande märken från ovanstående leveranser räckte för de följande rekvisitionerna under närmare ett år. Alla märken från de två första leveranserna, stämplade fram till mitten av 1856, har en ljusröd nyans.

Liksom för flera andra valörer behövde ett flertal postanstalter inte rekvirera fler märken från förrådet efter den första tilldelningen. Frimärken från dessa leveranser finns därför avstämplade under hela skilling banco-perioden.

Från leverans 3 finns avstämplingar från mitten av 1856 och från denna tidpunkt finner man märken i orangeröd nyans. Frimärken från leveranserna 4 och 5 är kända genom avstämplingar från andra halvåret 1857.

Leverans 6 togs i bruk ovanligt tidigt. Den är lätt att känna igen, då det är den första leveransen på medeltjockt papper. Avstämplingar är kända från Stockholm och Gefle redan i januari 1857. Nyansen på dessa märken är orangeaktigt röd. För ett mindre antal märken med lägre färgstyrka har nyansen gradvis övergått till ljust orangeröd.

Leverans 7 är Georg Scheutz första leverans av 24 skilling banco, vilken liksom hans första leverans av 6 skilling banco var mycket liten. Den kan knappast ha utförts för att täcka ett aktuellt behov, då förrådets

24 skilling banco

Leveransnr. *Delivery number*	**Lev.datum** *Delivery date*	**Upplaga** *Quantity*
Lev.1	1855-06-12	48.000
Lev.2	1855-06-18	19.100
Lev.3	1855-09-08	27.300
Lev.4	1855-12-29	16.500
Lev.5	1856-05-22	16.800
Lev.6	1856-12-06	33.600
Lev.7	1857-04-22	6.500
Lev.8	1857-09-08	18.800
Lev.9	1857-10-24	45.200

24 skilling banco

Nyans enl. Facit/SFF *Shade acc. to Facit/SFF*	Nyans *Colour shade*	Leveransnummer *Delivery number*	Färgstyrka *Colour depth*	Papperstjocklek *Paper thickness*
a	mattröd *dull red*	1, 2	4-3	tunt papper *thin paper*
b	orangeröd *orange-red*	3-5	6-5	" "
c	orangeaktigt röd (tätt bottentryck) *orangish red (dense background)*	6, 7, 9	6-4	medeltjockt papper *medium thick paper*
d	ljust orangeröd *light orange-red*	9	4-3	" "
e	brunaktigt röd-brunröd (utflutet tryck) *brownish red-brown-red (blurred print)*	8	7-5	" "
f	matt ljusröd *dull light red*	9	4-3	" "

Typical examples of all shades of the 24 skilling banco stamp are shown here.
The shades have been specified by Helena Obermüller Wilén.

Samtliga nyanser hos 24 skilling banco redovisas här med typiska exemplar.
Nyanserna är specificerade av Helena Obermüller Wilén.

lager av såväl 6 som 24 skilling banco var tillräckligt stort. Förmodligen är Scheutz leveranser prov för att testa klichématerial, färg m.m. Märkenas färg såväl som tryck påminner mycket om dem i leverans 6.

Leverans 8 sker samtidigt med leverans 11 av 4 skilling banco och leverans 8 av 8 skilling banco. Dessa leveranser kännetecknas av dåligt tryck. Såväl dåligt tryck med sammanflytande flammigt bottentryck som strimmigt papper, vilket delvis använts, kännetecknar de 24 skilling banco-märken som har brunaktigt röd till brunröd färg och som är avstämplade april-juni 1858. Ljust orangeröda märken med något mindre tätt bottentryck och orangeaktigt röda (tegelröda) märken kännetecknar den sista leveransen (9). Båda nyanserna är desamma som karakteriserade leveranserna 6 och 7. Märkena började utlämnas omedelbart då leveransen fullgjordes och finns avstämplade från slutet av oktober 1857.

I ostämplat skick är största kända enheter endast enstaka exemplar. Däremot är flera stämplade 3-strip kända på brev.

Feltrycket 3 skilling banco gul

Ett märke är känt som av misstag har tryckts med gul färg i stället för grön och det är det välkända 3 skilling banco gul. En kliché i tryckformen till 8 skilling banco byttes ut och blev av misstag ersatt av en 3 skilling banco-kliché. Frimärket har position 4 i arket vilket man påvisat senare med hjälp av s.k. perforeringsnyckel. Det har nyansen matt orangegul. Märket är stämplat i Nya Kopparberget 13 juli 18(57). Stämpeln är en fyrkantsstämpel, typ 3, som har använts som huvudstämpel från 1848 till 1858 vid detta postkontor.

Postkontoret fick inte mindre än 12 sändningar av 8 skilling banco-valören. Fem 100-ark ur leverans 7 översändes den 27 april 1857 och det är ur den sändningen som den gula härstammar. Papperet är medeltjockt och av samma slag som användes vid tryckning av motsvarande leverans av 8 skilling banco.

Det var en femtonårig skolpojke, Seth

The yellow 3 skilling stamp, postmarked at Nya Kopparberget on 13th July 18(57). Famous misprint of 3 skilling banco in yellow instead of green. The stamp was sold to Heinrich Lichtenstein for 7 kr.

Den gula treskillingen, avstämplad i Nya Kopparberget den 13 juli 18(57). Berömt feltryck av 3 skilling banco gul i stället för grön färg. Frimärket såldes till Heinrich Lichtenstein för sju kronor.

Georg Wilhelm Backman, som fann frimärket på ett brev hos sin mormor Erika Sillén på Munga gård i Romfartuna, Västmanland. Han erinrade sig senare att det avsänts av en äldre släkting, Olof Leopold Sillén, bror till hans morfar. Adressaten var hans morfar, Per Wilhelm Sillén. Brevet bör ha innehållit ett prov på mossa. Olof Leopold Sillén var apotekare men också samlare av mossor. Backman erinrade sig senare att endast ett frimärke var anbringat på brevet som utgjordes av ett ihopvikt blått skrivpapper. Försändelsen har alltså frankerats som om det var ett brev i dubbel viktklass och således ha försetts med ett, som man trodde, 8 skilling banco frimärke vilket ju var gult. Brevomslaget som frimärket suttit på har gått förlorat.

Vid losstagningen av frimärket från brevet skadades dess övre tandningsrad varför Backman jämnade till det med ett knapphålsjärn. Någon gång mellan 1894 och 1922 bör frimärket ha omtandats i övre raden. Frimärket är 1/2 mm kortare på höjden och har sexton tänder i stället för femton. Förmodligen är det frimärkshandlare Sigmund Friedl i Wien som har sett till att den gula

The 8 skilling banco stamp in position 4 in the sheet, i.e. the same position as the 3 skilling banco yellow. This can i.a be observed between the first and the second perforation holes in the lower margin.

8 skilling banco i position 4 i arket, dvs. samma position som den gula treskillingen uppvisar. Detta ser man bl.a. på den andra tanden i den nedre marginalen.

treskillingen har omtandats. När den avbildas för första gången i en auktionskatalog 1922 är frimärket omtandat. Vid den s.k. äkthetsutredningen 1975 upptäckte man också att frimärket har ett kraftigt riss (reva) vid vänster tandningsrad.

Kalendarium

Backman påstår sig ha sålt frimärket på nyåret 1886 till frimärkshandlare Heinrich Lichtenstein för 7 kr. En kort tid därefter ställer Lichtenstein ut sin samling och blir erbjuden 300 kr för feltrycket men avböjer detta. Trots sökande i *Svenska Dagbladet* år 1886-1890 har ingen notis om den gula treskillingen kunnat återfinnas. Påståendet att det ska finnas en notis i *Svenska Dagbladet*, att Lichtenstein en kort tid efter köptillfället har blivit erbjuden 300 kronor för feltrycket, har alltså inte kunnat verifierats. Någon svensk frimärksutställning mellan åren 1885-1889 är heller inte känd.

I november 1890 ställs frimärket ut i dåvarande centralposthuset vid Rödbodtorget av frimärkshandlare Lichtenstein och det beskrivs i *Tidning för frimärkssamlare* nr. 11 1890. Detta är förmodligen första gången som feltrycket omnämns i tryck och visas offentligt. Till utställningen ger Lichtenstein ut en katalog över svenska frimärken, där också feltrycket beskrivs. (Katalogen är möjligen den tidigaste svenska frimärkskatalogen överhuvudtaget).

I det nämnda tidningsnumret anges på sid. 103 att "samlingen, förut i somras utställd i Wien, ehuru numera betydligt tillökad, tillhör herr H. Lichtenstein i Stockholm". Feltrycket visades förmodligen inte i Wien och inte heller vid Lunds Filatelist-Förenings möte den 11 oktober 1890, dit Lichtensteins samling skickats, eftersom omvärlden då borde ha reagerat, utan först vid utställningen i centralposthuset i november. Denna hypotes underbyggs också av påståendet i den ovan nämnda och citerade artikeln att "Af 3 sk. bco märket förekom en tills dato okänd varietet, nämligen orange".

Den som skrev artikeln om Lichtensteins utställning i centralposthuset var signaturen -dr- vilket var utgivaren och redaktören Fredrik Wilhelm Andréen. Han hade varit en av grundarna till Frimärksamlare-Föreningen i Stockholm 1886. År 1887 invaldes Lichtenstein till bytesföreståndare i föreningen.

I Lichtensteins katalog som gavs ut till utställningen i centralposthuset kan man läsa om den gula treskillingen: "3 skilling banco orange" och därunder "Feltryck i färgen, hittills okändt, ytterst sällsynt". Ernst Ljungström påpekar i en artikel i *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* år 1894: "Detta exemplar omnämnes mig veterligen första gången i tryck i den katalog, som herr H. Lichtenstein öfver sin svenska specialsamling för ett par år sedan utgaf, [...]". Han syftar då på den katalog som utgavs 1890.

Frimärkshandlare Sigmund Friedl i Wien agerar 1894 mellanhand till den franske greven Philipp Ferrari och köper frimärket av Lichtenstein och säljer det vidare till Ferrari i Paris för 3.000 Rmk (4.000 österrikiska Gulden).

Samma år inrättas ett postvärdeteckenmuseum i Stockholm. Lichtenstein donerar

sin Sverigesamling till museet men säljer den gula treskillingen innan samlingen doneras. Detta väcker en del uppståndelse och arga känslor bland ett antal välkända filatelister.

Signaturen "Cerberus" skriver i *Nordisk Filatelistisk Tidsskrift* 1894 hur Lichtenstein förvärvade märket: "[...] alldeles riktigt, det inköptes jemte några 8 sk. b:co för kr. 10, om jag minns rätt [...]".

- 1922 Harry Wennberg gör ett upprop bland frimärkssamlare för att försöka få medel för ett inköp till Postmuseum. Ferraris samling säljs på auktion där den gula treskillingen ingår. Karl Gustav Fellenius åker till Paris för att försöka köpa in frimärket och syftet är att skänka det till Postmuseum. Det ihopsamlade beloppet, ca. 11.000 kr, räcker inte utan baron Erik Leijonhufvud köper märket till sin egen samling och betalar ett belopp motsvarande drygt 12.000 kr (35.250 francs). Det är det högsta pris som hittills någonsin betalats för ett europeiskt frimärke. Leijonhufvuds gode vän Ernst Ljungström spårar den gula treskillingens upptäckare, Backman. Denne skriver brev till Leijonhufvud och berättar om sitt fynd som skolpojke.
- 1923 Baron Erik Leijonhufvud säljer frimärket till Claës A. Tamm för ca. 20.000 kr (£ 1.500). Försäljningen sker via Erik Lichtensteins frimärksaffär. Erik Lichtenstein var son till Heinrich Lichtenstein.

Heinrich Lichtenstein's catalogue of Swedish stamps from 1890. The yellow 3 skilling stamp is mentioned in the catalogue.

Heinrich Lichtensteins katalog över svenska frimärken 1890. Den gula treskillingen omnämns i katalogtexten. Förmodligen är denna katalog också den tidigaste svenska frimärkskatalogen överhuvudtaget.

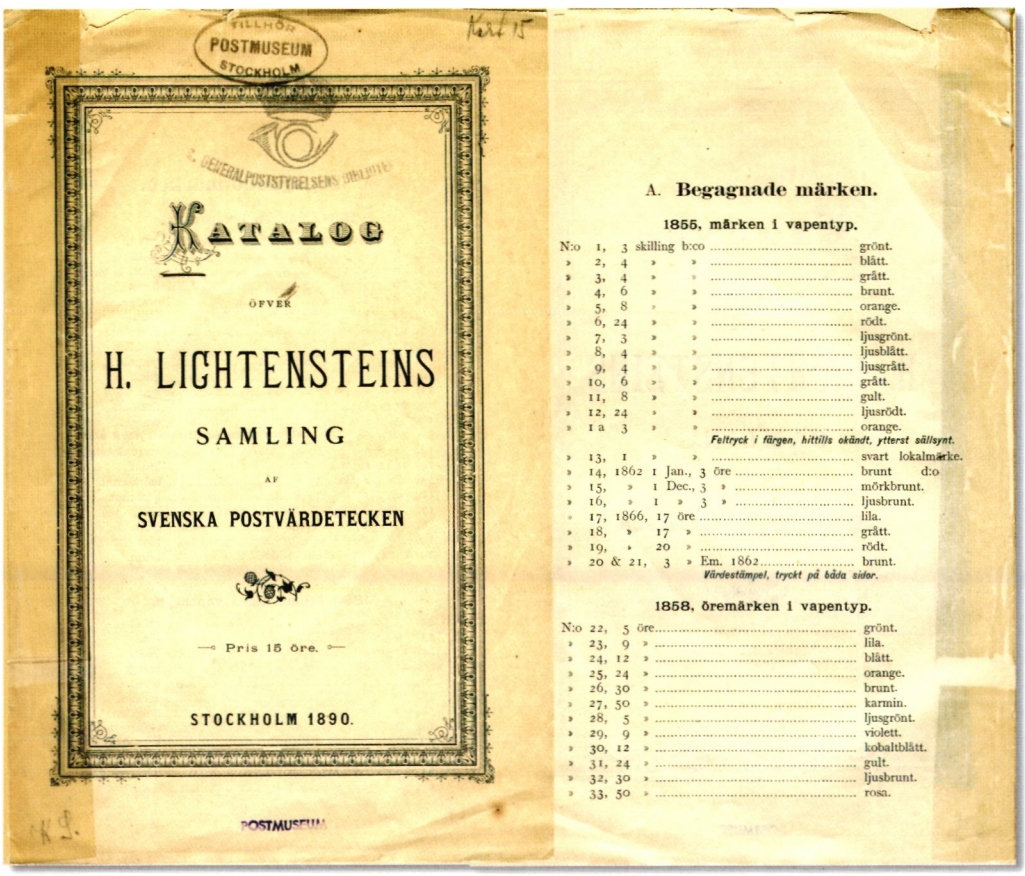

- 1928 Tamm säljer märket till Johan Ramberg, Göteborg för 37.500 kr (£ 2.000) genom frimärkshandlaren Dagmar Hellman.
- 1931 Backman berättar under ed i Borås tingsrätt hur han fann frimärket i sin barndom år 1885.
- 1937 Johan Ramberg säljer märket på en auktion hos Harmers i London för 100.000 kr (£ 5.500). Köparen är kung Carol av Rumänien. Detta var då det högsta pris som betalats för ett europeiskt frimärke.
- 1947 Georg Backman, den gula treskillingens upptäckare, avlider den 26 mars, 75 år gammal.
- 1948 Hjalmar Zacco berättar i tidskriften *Samlarnytt* att han följde med sin skolkamrat Georg Backman till Lichtenstein när denne sålde den gula treskillingen.
- 1950 Kung Carol av Rumänien säljer den gula på Harmers auktion i London för 250.000 kr (£ 17.260). Köpare är René Berlingin, Belgien.
- 1975 Efter utställningen "Stockholmia 74" där det har visats för allmänheten, undersöks frimärket av en expertgrupp. Gruppen är oenig men konstaterar att tillräckliga bevis för att märket är en förfalskning inte finns. Professor Diego Carlström vid Karolinska institutet i Stockholm undersöker frimärket på nytt och konstaterar att de ingående mineralfärgerna är identiska med de som använts för 8 skilling banco-frimärkena. Han konstaterar mot bakgrund av detta resultat att frimärket är äkta.
- 1978 Frimärket säljs på auktion i Hamburg hos Edgar Mohrmann. Det rör sig om en skenförsäljning för att testa marknaden. Berlingin köper tillbaka frimärket. Bevakningspriset är £ 270.000.
- 1984 Auktion hos företaget David Feldman i Zürich där märket säljs för 3,5 miljoner kr (£ 314.309) till en okänd samlare.
- 1990 Ny auktion hos Feldman i Zürich och märket säljs denna gång för 8,5 miljoner kr (£ 800.633). Köparen är okänd men det påstås vara en känd frimärkshandlare i Sverige, som inte löser ut frimärket.
- 1996 Återigen auktion hos Feldman. Den här gången säljs frimärket för 15 miljoner kronor (£ 1.400.000). Köparen är okänd.
- 1998 Thomas Høiland, auktionär i Köpenhamn, meddelar att han har köpt frimärket men sålt det vidare. Försäljningspris okänt liksom nuvarande ägare.
- 2004 Vikten i gram fastställs till exakt 0,02674 av Sveriges provnings- och forskningsinstitut i Borås vilket ger objektet ett kilopris på 562 miljarder kr (£ 7.081 billioner).

Eftertryck

De tryck med skilling banco-klichéer, som utförts 1868, 1871 och 1885 har en särställning i det att de till skillnad från de flesta utländska nytryck och eftertryck var frankeringsgiltiga, trots att de tillverkats långt efter frimärkenas ordinarie kurseringstid 1855-1858. Denna frankeringsgiltighet gällde ända tills märkena avlystes den 30 december 1910. Frimärkena tillverkades för att kunna ge utländska postförvaltningar prov på äldre svenska märken, men såldes även till allmänheten. Märkena såldes till nominellt värde efter rekvisition. Postverket betraktade märkena som normala frimärken av äldre typ.

Trycken från 1868, 1871 och 1885 kallades förr i tiden för nytryck. Fastän man länge varit medveten om att tryckningen inte skett med ursprunglig utan med för ändamålet nytillverkad tryckmateriel behöll man den gamla beteckningen nytryck. Det kan tilläggas att eftertryck är beteckningen på frimärken som tryckts med nytillverkad materiel efter det att frimärket ersatts av en annan typ.

Eftersom alla äldre klichéer förstörts nytillverkades 9 st. klichéer av varje valör. De framställdes på galvanisk väg av J. & A. Riis

Reprint 1, 1868.
Green with dense background. At the bottom of the letter 'I' in 'SKILL', there is a white dot or short line on the R/H side. Between the letters 'F' and 'R' in 'FRIMÄRKE', there is a white dot or line on the L/H side. Paper: medium thickness; perforation: 14.

Eftertryck 1, 1868.
Grön med tätt bottentryck. Bokstaven "I" i "SKILL" nedtill har på höger sida en vit punkt eller kort vit linje. Mellan bokstäverna "F" och "R" i "FRIMÄRKE" på vänster sida finns en vit punkt eller färglinje. Medeltjockt papper och tandning 14.

Reprint 1, 1868.
Lilac with thin background. Most stamps have a white dot at the bottom before the 'S' in 'SEX'. Most of the reprints look violet in comparison with the original. Paper: medium thickness; perforation: 14.

Eftertryck 1, 1868.
Lila med glest bottentryck. På de allra flesta märkena finns en vit punkt framför "S" i "SEX" nedtill. Oftast är eftertrycken i lila färg till skillnad mot originalets. Medeltjockt papper och tandning 14.

Reprint 1, 1868.
Blue with thin background. All later prints have one clear characteristic: On the L/H side, the letter 'E' in 'FRIMÄRKE' is fractured at the bottom so that the letter looks more like an 'F'. Paper: medium thickness; perforation: 14.

Eftertryck 1, 1868.
Blå med glest bottentryck. Samtliga eftertryck har ett tydligt kännetecken. Bokstaven "E" i "FRIMÄRKE" på vänster sida har ett brott nedtill så att bokstaven mer liknar ett F. Medeltjockt papper och tandning 14.

Reprint 1, 1868.
Orange with thin background. The reprints have no typographical flaws compared to the original, but there are some individual flaws. Paper: medium thickness; perforation: 14.

Eftertryck 1, 1868.
Orange med glest bottentryck. Eftertrycken har inget typfel som skiljer dem från originalet, däremot en del individuella fel. Medeltjockt papper och tandning 14.

Reprint 1, 1868.
Dark red with thin background. On all stamps, the letter 'E' in 'FRIMÄRKE' is fractured on the R/H side. Paper: medium thickness; perforation: 14.

Eftertryck 1, 1868.
Mörkröd med glest bottentryck. Samtliga frimärken har typfelet brott nedtill på bokstaven "E" i "FRIMÄRKE" på höger sida. Medeltjockt papper och tandning 14.

i Stockholm. Upplagorna blev mycket små. Endast ca. 400 av varje valör trycktes i första omgången 1868. I den andra omgången redan samma år trycktes ca. 1.500 av de olika valörerna eftersom den tidigare upplagan praktiskt taget var slut. År 1871 var tillgången på 3 skilling banco dålig varför 540 st. trycktes detta år men av de andra valörerna var beståndet tillräckligt. Långt senare, år 1885, trycktes i Jacob Bagges Sedeltryckeri den sista omgången av eftertryck; upplagan var 1.620 st. av varje valör.

I bildtexterna redovisas de för eftertrycken typiska skillnaderna i jämförelse med originalen.

Svartavdragen 1930

Till frimärkenas 75-årsjubileum 1930 utgavs en festskrift av Hjalmar Olsson och Nils Strandell. Tanken var från början att eftertryck från 1868 i färg av skilling banco-valörerna skulle bifogas festskriften men Postverket ändrade uppfattning. Märkena trycktes i svart och såldes till allmänheten genom Postverkets frankoteckensexpedition för samlare. Arken kostade 1 kr styck. Två av arken visade det svarta lokalmärket och ett omfattade samtliga de 45 olika skilling banco-klichéer som användes vid 1868 års eftertrycksupplagor.

Stockholmia 55

Med anledning av de första svenska frimärkenas 100-årsjubileum utgavs, till frimärksutställningen "Stockholmia 55" den 1-10 juli 1955, eftertryck av skilling banco-frimärkena. De trycktes i boktryck vid Postverkets frimärkstryckeri. Frimärkenas valörtext övertrycktes med två balkar. Valörerna gällde för öre, dvs. 3 skilling banco-frimärket motsvarade valören 3 öre osv. Frimärkena trycktes med galvaniska kopior av 1868 års eftertrycksklichéer för skilling banco-frimärkena i ark om 9 märken (3 × 3). Tanken var från början att använda originalen till eftertrycksklichéerna men då de var så slitna och behäftade med fel beslutade man sig för att tillverka nya fällningar från eftertrycksklichéerna. Fällningarna tillverkades på L. Nordlunds klichéanstalt i Stockholm och för varje valör framställdes nio 9-block alltså totalt 81 klichéer. Det visade sig att denna uppsättning av 9-block var felaktig så ytterligare en uppsättning 9-block fick tillverkas. Samtliga 9-block kom till användning utom ett block för 6-skillingsvalören som kasserades och ersattes med ett 9-block ur den första uppsättningen. De patriser som använts vid fällningen hade inte samma inbördes placering vid tillverkningen av den andra uppsättningen. Man kan alltså finna 9-block av 6 skilling banco-valören där frimärkena har en annan inbördes placering.

Frimärkena trycktes på handgjort specialpapper från Riksbankens pappersbruk i Tumba. Varje frimärke har ett vattenmärke i form av en krona samt årtalet "1955".

Tryckfärgerna levererades av AB Lagerholms färgfabrik. Man framställde färgprov av samtliga valörer. De färdigtryckta frimärkena sändes till Tumba där de gummerades och därefter perforerades de på frimärkstryckeriet. Perforeringen utfördes med en kamtandningsmaskin tillverkad av Grove & Co., London. Märkena har tandningen 13½ × 13½.

Märkena såldes i kompletta satser, ett frimärke av varje valör, för 2 kr 45 öre. Frankeringsvärdet var 45 öre men varje sats hade ett pristillägg av 2 kr.

The 'Stockholmia 55' blocks, issued for the exhibition Stockholmia 55 in Stockholm on 1st July 1955, in honour of the 100th anniversary of the first Swedish stamps.

Stockholmia 55-blocken som utgavs till utställningen "Stockholmia 55" i Stockholm den 1 juli 1955, med anledning av de första svenska frimärkenas 100-årsjubileum.

Källor och litteratur

Bengtsson, Bengt,
Äldre typografisk teknik.
Stockholm 1946.

Facit Special.
2005.

Forselius, Sven Olof,
Den gula ankungen:
historien om Sveriges dyraste frimärke.
Stockholm 2003.

Handbok över Sveriges Frankotecken 1855-1963.
Stockholm 1964.

Lichtenstein, Heinrich,
Katalog öfver H. Lichtensteins samling af svenska postvärdetecken.
Stockholm 1890.

Mattson, Robert,
Frimärkets Historia. Introduktion till frimärksvåningen.
Stockholm 1990.

Nordisk Filatelistisk Tidsskrift.
1895-1897.

Skillingtryckets Frimärksforum.
Nyanslikare, utarbetad av Mats Ingers och Lars-Erik Thorsson i nr. 1-4/1985; nr. 1-3/1986.

Svenska Dagbladet.
1886-1890.

Sverige-Katalogen.
Sveriges Filatelist-Förbund (SFF).
1988-1989.

Sylwan, Björn,
Frimärkstryckaren som flög i luften.
Postryttaren 2001.

Svensk Filatelistisk Tidskrift.
1922, 1955.

Tidning för Frimärksamlare.
1887-1890.

Åhman, Sven,
Den gula treskillingen.
Trelleborg 1975.

Skilling Banco
The First Swedish Stamps

In 1854, Count Pehr Ambjörn Sparre bought stamp printing and perforating machinery from England. As early as 12 December 1854 he submitted a tender for the manufacture of stamps. It is apparent from the tender that the machinery and tools required for printing, perforation and gumming had already been ordered from England. It would seem that he had received unofficial advance assurance from the Post Office that his tender would be successful.

Proposals for Stamp Design

In his letter to the Post Office management of 12th December 1854, Sparre refers to a sketch showing how he visualised the design of our first stamps. This sketch has not been preserved but the letter gives a good description of the design. However, two other proposals produced by Sparre have been preserved. These are now in private ownership.

The Post Office management approved the proposed sketches in principle. They only put forward some minor changes that Sparre had to include when preparing the final version; this, however, has not been found.

More details of the various versions are given in the following article.

The Stamp Values

On 12th April 1855, the Post Office signed a contract with Sparre. Five stamp values were to be printed: 3, 4, 6, 8 and 24 skilling banco.

- 3 skilling banco was intended as supplementary postage, in particular for letters to foreign countries
- 4 skilling banco was to be used for domestic letters in the first weight class (1¼ lod)
- 6 skilling banco was supplementary postage, principally intended for letters going abroad
- 8 skilling banco was intended mainly for foreign letters but also for use on domestic letters in the second weight class
- 24 skilling banco was practically only used on foreign letters, e.g. basic postage to France

Stamp Paper

The first paper, delivered on 30th March 1855, was thin and the delivery consisted of 20,100 whole sheets. During the first 12 months, practically all skilling banco stamps were printed on this thin paper. The result was not very satisfactory, which, in Sparre's opinion, was due to the paper's poor quality. The next order was therefore for 200 whole sheets of a somewhat thicker paper which was delivered on 11th June 1856. This was approved and from then on this paper quality, so-called medium thick paper, was manufactured and 23,000 whole sheets were delivered on 13th August 1856.

Perforations

In his proposal in December 1854, Pehr Ambjörn Sparre mentions that the stamps are to be perforated. In the final contract, the formulation has been softened slightly and

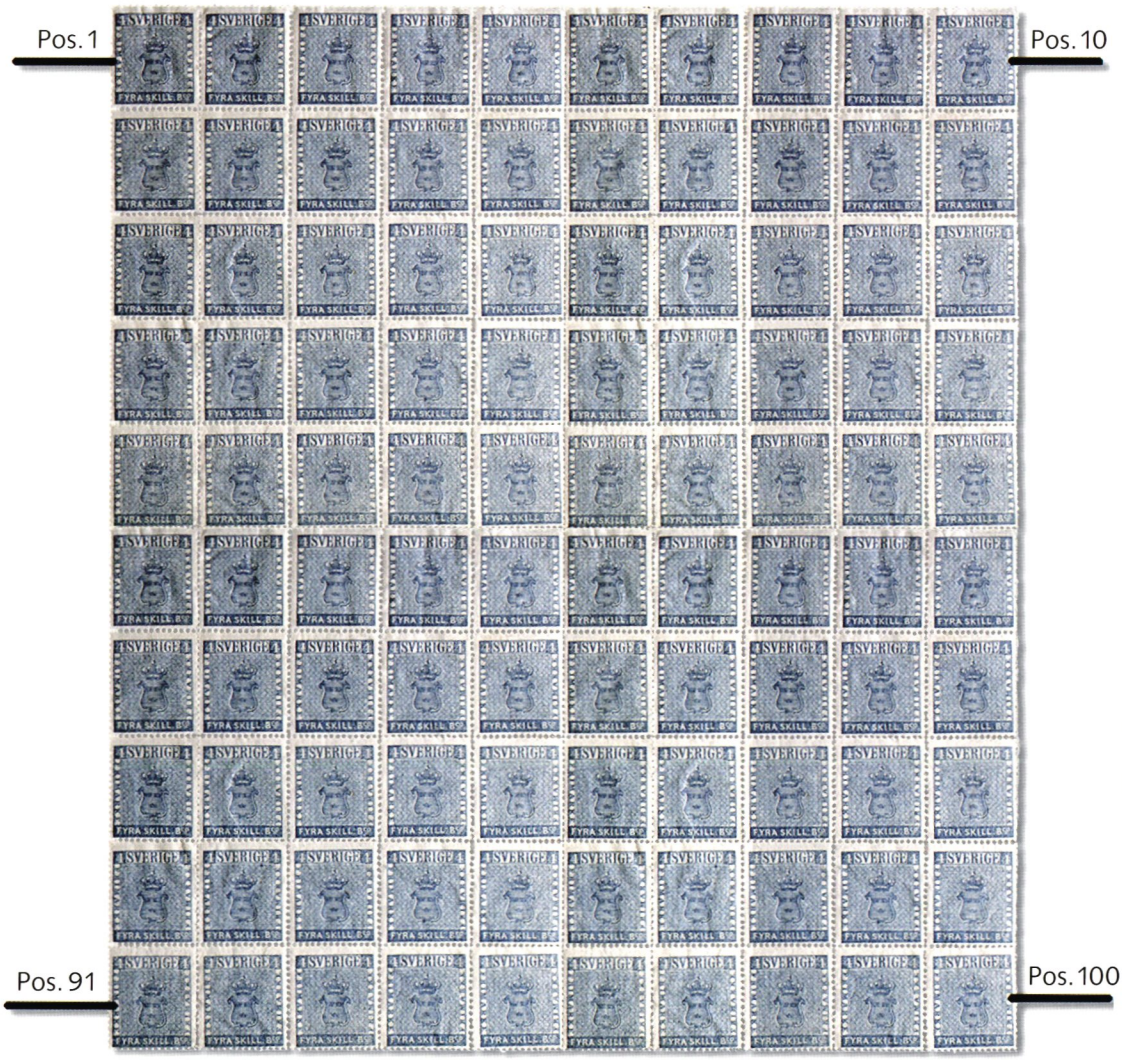

The positions in the sheet are counted from the top left-hand corner where the first stamp is in position 1 and then, row by row, to the last stamp in the bottom right-hand corner which is in position 100.

Positionerna i arket räknas från
övre vänstra hörnet, där det första frimärket har position 1,
radvis till det sista märket i nedre högra hörnet
som har position 100.

the contract states that the sheets were to be perforated "if required by the P.O. management".

Sweden was the second country, after Great Britain, to use this process. Sparre himself had been involved in the design of the perforation device. Using this, the sheets were perforated in one single action, so-called harrow perforation, as opposed to comb perforation. Up to six sheets could be perforated at the same time.

Colours

The P.O.'s circular No. 51 of 24th May 1855 specifies the colours of the five values of skilling banco stamps as follows (in the order listed): 4 skill. blue, 8 skill. yellow, 24 skill. dark red, 3 skill. green, 6 skill. violet.

The colours used for printing were so-called mineral dyes. The printer mixed the finely grated powder with linseed oil and a drying agent and stirred the mixture until it was of suitable consistency for printing. If required, the shade could be adjusted by adding additional pigmentation.

Gum

The printed sheets were gummed before perforation, using a dextrin solution. The gum was applied by hand using a broad brush. However this gum gradually pulverized and fell off. This fact explains why almost every unused skilling banco stamp lacks gum. Lately, another kind of gum solution was used, i.e. gum arabic, for the last three deliveries of the 4 skilling banco. Unused stamps from these deliveries have a white or yellowish white gum of high quality.

Printing Moulds

When manufacturing the printing blocks, all skilling banco blocks were made, one at a time, from a mould with one single stamp design. This resulted in separate blocks, which were then assembled into a print mould. First the blocks were assembled into 10 rows, each comprising 10 blocks, to make a "printing plate". To stop the blocks from sliding apart during the printing process, they were enclosed in a metal frame. The blocks were castings and were therefore almost identical immediately after manufacture. Mats Ingers' article provides more detailed information on printing techniques.

Cancellations and Postmarks

Standard postmarks were to be used for cancelling the skilling banco stamps. Most post offices used ordinary rectangular or circular postmarks. Stamps were to be postmarked in such a way that the year and date were visible on each stamp. Furthermore, an additional postmark was to be applied beside the postage stamp on the envelope. Deviations from this rule could result in the postal worker being fined.

Values

The Swedish language version of this article contains information on the number of stamps delivered in each value, as well as on the number of stamps in each delivery *from the printers to the Post Office*. The Swedish version also lists the shades of the stamps in each delivery and the thickness of the paper.

3 Skilling Banco

3 skilling banco stamps have been found with two distinct shades of green: green and blue-green. The used version of the 'blue-green' shade is very rare and, judging from postmarks, was first despatched from store during the latter half of 1857 and in 1858.

Of the unused version, the largest known unit in existence is a pair – a vertical pair with corner margins. 3-strip and 4-strip used pairs are known to exist. There is a used 4-block in the Post Museum's collection. One letter with 6 × 3 skilling stamps is known to be in existence, as well as several letters with 4 × 3 skilling stamps. An

interesting and well-known printing error is the so-called "skull". This is an error in the value area in the upper left hand corner, which has an appearance reminiscent of a skull. Another is "TOE" instead of "TRE" in the text area at the bottom, but this is probably not due to a damaged printing block.

4 Skilling Banco

With regard to colour, there are two main groups in existence. One group includes blue stamps with ultramarine shades, and

A 4 skilling banco stamp postmarked on the first day of issue, 1st July, at Biästa.

4 skilling banco avstämplat utgivningsdagen söndagen den 1 juli i Biästa.

the other blue stamps without such shades.

The largest known unit is the 25-block on thin paper in the Post Museum's collection. Two unused 4-block units and one 3-strip with margin are known to be in private ownership. The largest known cancelled units are 4-blocks. There are only a few known printing errors. One is a double print, postmarked at Ljugarn, a village on the island of Gotland. Set-offs are known to exist but they are rare. Set-offs sometimes occurs when the sheets of stamps have not been dry enough but have left mirror images on the back of the sheet above in a stack of printed sheets. Double printing occurs when a sheet has been printed twice.

6 Skilling Banco

The contract between the Post Office and Sparre stated that the colour of the 6 skilling banco stamps was to be violet. Sparre therefore used a mixture of blue and red pigments. All the stamps came out grey, since it happens that blue and red cancel each other out when mixed in certain proportions.

The first delivery consists of grey shades. Later deliveries contain brown-grey or grey-brown shades.

The largest known unused unit is a vertical pair with margin. Of the used version, two 3-strips are known. Imperforated 6 skilling banco stamps are known to be in existence – one pair and four single stamps – all postmarked in Carlshamn in June-July 1856.

8 Skilling Banco

The first delivery contained mainly stamps of a reddish orange shade. The shades gradually became somewhat more yellowish in 1856. Towards the end of the skilling period, they became more orange

The largest known unit of the unused version is a horizontal pair with margin. The largest known used unit is a 3-strip. Two imperforated 8 skilling banco stamps are known to be in existence, both postmarked in Carlshamn on 11th February 1858. One of these can be found in the Post Museum collection.

24 Skilling Banco

All the stamps in the first two deliveries, with postmarks up to the middle of 1856, would appear to be a pale red shade. In subsequent deliveries, the shades are more

A 24 skilling banco stamp, postmarked on the first day of issue, 1st July 1855, in Gefle.

24 skilling banco avstämplat utgivningsdagen den 1 juli 1855 i Gefle.

orange red. Towards the end of the period, some stamps are brownish red. In the last delivery, in 1858, the shades are again orange red.

Single copies are the largest known units of the unused version, but several used 3-strips have been found on letters.

Printed in Error – Yellow 3 Skilling Banco

There is one stamp in existence that mistakenly was printed in yellow instead of green, i.e. the well-known 3 skilling banco yellow. One printing block in the printing plate for the 8 skilling banco stamp was replaced by mistake with a 3 skilling banco printing block. The stamp is positioned as No. 4 in the sheet; this has been proved, by using a so-called perforation key. The shade is dull orange yellow and the stamp is postmarked at Nya Kopparberget on 13th July 18(57). The postmark is rectangular, type 3, which was the standard postmark used in this particular post office from 1848 to 1858.

The post office at Nya Kopparberget received no less than 12 consignments of 8 skilling banco stamps. Five 100-sheets from delivery 7 were despatched on 27th April 1857 and the yellow stamp originates from this lot. The paper is of medium thickness and of the kind used when printing the corresponding delivery of 8 skilling banco stamps.

A 15 year-old schoolboy, Seth Georg Wilhelm Backman, found the stamp on a letter at Munga estate, Romfartuna, Västmanland (some 100 kilometers to the northwest of Stockholm), the home of his maternal grandmother Erika Sillén. He later remembered that it had been posted by an older relative, Olof Leopold Sillén, his maternal grandfather's brother. The letter was addressed to his maternal grandfather, Per Wilhelm Sillén. The letter probably contained a sample of moss. Olof Leopold Sillén was a pharmacist but also a collector of

Aerial photograph of Munga estate in Västmanland.
This is where Georg Backman found the yellow 3 skilling stamp.

Flygfoto över Munga gård, Romfartuna i Västmanland.
Det var här som Georg Backman fann den gula treskillingen.

moss. Backman remembered later that only one stamp had been affixed to the letter, which contained a folded sheet of blue writing paper. The postage used was appropriate for a letter in the second weight class and the letter should therefore have been provided with what was thought to be a yellow 8 skilling banco stamp. The envelope to which the stamp had been affixed has been lost.

When the stamp was removed from the cover, the top perforation was damaged and Backman therefore tidied it up, using a button-hole iron. Some time between 1894 and 1922, the top seems to have been re-perforated. The stamp is ½ mm shorter in height and has 15 perforation holes instead of 14. It is assumed that the stamp dealer Sigmund Friedl in Vienna had the yellow 3 skilling stamp re-perforated. When it was shown for the first time in an auction catalogue in 1922, the re-perforation had been carried out. During the authenticity investigation in Stockholm in 1975, it was also discovered that the stamp has a noticeable tear in the left hand row of perforations.

A 4 skilling banco stamp on a letter postmarked Nya Kopparberget on the same day as the yellow 3 skilling stamp, i.e. Monday 13th July 1857.

4 skilling banco på brev stämplad i Nya Kopparberget samma dag som den gula treskillingen, dvs. måndagen den 13 juli 1857.

History

- Early 1886 – Backman claims to have sold the stamp to the stamp dealer Heinrich Lichtenstein for 7 kr.
- November 1890 – the stamp is exhibited in the then Central Post Office at Rödbodtorget in Stockholm by Lichtenstein, and it is described in the *Tidning för frimärkssamlare* (News for Stamp Collectors) No. 11, 1890. This is assumed to be the first time the printing error is mentioned in the press and shown publicly. For the exhibition, Lichtenstein produced a catalogue of Swedish stamps, where the printing error is described. (It is possible that this is the first Swedish stamp catalogue ever produced.)
- 1894 – the stamp dealer Sigmund Friedl in Vienna, acting as agent to the French count, Philippe Ferrari, buys the stamp from Lichtenstein and sells it to Ferrari in Paris for 3,000 Rmk (4,000 Austrian Gulden). A "museum of valuable postal items" is opened in Stockholm. Lichtenstein donates his Swedish collection to the museum but sells the yellow 3 skilling stamp before the donation is made. This causes an uproar and ill feeling among a number of well-known philatelists.
- 1922 – the stamp dealer Harry Wennberg starts an appeal among stamp collectors to try to raise enough funds to buy the stamp for the Post Museum. Ferrari's collection is sold at auction, including the yellow 3 skilling stamp. On Wennbergs behalf, the well-known philatelist, Karl Gustav Fellenius travels to Paris to try to buy the stamp. The amount collected, approx. 11,000 kr, is not sufficient, but Baron Erik Leijonhufvud buys the stamp for his own collection, at a price of approx. 12,000 kr (35,250 francs). This was at the time the highest price paid for a European stamp. Leijonhufvud's friend, Ernst Ljungström,

tracks down Backman, who originally found the yellow 3 skilling stamp. Backman writes a letter to Leijonhufvud, describing how he found the stamp when he was a schoolboy.

- 1923 – Baron Erik Leijonhufvud sells the stamp to Claës A. Tamm for £1,500. The sale is handled by Erik Lichtenstein's stamp shop. Erik Lichtenstein is the son of Heinrich Lichtenstein.
- 1928 – Tamm sells the stamp to Johan Ramberg, Gothenburg, for £2,000 through the stamp dealer Dagmar Hellman.
- 1931 – Backman describes under oath in court in Borås how he found the stamp in 1885 as a child.
- 1937 – Johan Ramberg sells the stamp at an auction at Harmers in London for £5,500. The buyer is King Carol of Romania. This was then the highest price paid for a European stamp.
- 1947 – Georg Backman, who found the yellow 3 skilling stamp, dies on 26 March, at 75 years of age.
- 1948 – Hjalmar Zacco describes in the magazine *Samlarnytt* (Collectors' News) how he accompanied his school friend Georg Backman to Lichtenstein when he sold the yellow 3 skilling stamp.
- 1950 – King Carol of Romania sells the yellow 3 skilling stamp at an auction at Harmers in London for £17,260. The buyer is René Berlingin of Belgium.
- 1975 – after the exhibition "Stockholmia 74" where the stamp has been exhibited to the public, it is examined by a group of experts. The members of the group were unable to reach agreement but establish that there is insufficient proof for them to declare the yellow 3 skilling stamp a forgery. Professor Diego Carlström at the Karolinska Institute in Stockholm also examines the stamp and confirms that the mineral dye pigments found are identical to those used when printing the 8 skilling banco stamps. In view of this result, Prof. Carlström declares the stamp to be genuine.
- 1978 – the stamp is auctioned at Edgar Mohrmann in Hamburg. It is only a dummy sale to test the market. Berlingin retains the stamp. The reserve price is £270,000.
- 1984 – the stamp is auctioned at David Feldman in Zürich and is sold for £314,309 to an unknown collector.
- 1990 – at another auction at Feldman in Zürich, the stamp is sold for £800,633. The buyer is unknown but is rumoured to be a well-known Swedish stamp-dealer, who did not turn up to collect the stamp after the auction.
- 1996 – Yet another auction at Feldman, and the stamp is now sold for £1,400,000. The buyer is unknown.
- 1998 – Thomas Høiland, an auctioneer in Copenhagen, announces that he has bought the stamp and then sold it again. The selling price is unknown as is the present owner.
- 2004 – the gramme weight is established at exactly 0.02674 by Swedish Testing and Research Institute in Borås, which results in a price per kg of £7.081 billion.

Reprints

The stamps printed using skilling banco printing blocks in 1868, 1871 and 1885 hold a special position in stamp history because, contrary to most foreign late prints and reprints, they were valid postage in spite of being manufactured a long time after the normal period of validity. These stamps were valid until withdrawn as of 30th December 1910. The stamps were printed in order to provide foreign post office administrations with samples of older Swedish stamps, but were also sold to the public. When ordered, the stamps were sold at nominal value. The Post Office considered the stamps to be normal stamps of an older type.

Reprint 2, 1868:
Green with dense background. At the bottom of the letter 'I' in 'SKILL', there is a white dot or short line on the R/H side. On the L/H side, between the letters 'F' and 'R' in 'FRIMÄRKE', there is a white dot or line. Paper: medium thickness; perforation: 14.

Eftertryck 2, 1868:
Grön med tätt bottentryck. Bokstaven "I" i "SKILL" nedtill har på höger sida en vit punkt eller kort vit linje. Mellan bokstäverna "F" och "R" i "FRIMÄRKE" på vänster sida finns en vit punkt eller färglinje. Medeltjockt papper och tandning 14.

Reprint 2, 1868:
Pale blue, usually with thin background. All later prints have one clear characteristic: On the L/H side, the letter 'E' in 'FRIMÄRKE' is fractured at the bottom so that the letter looks more like an 'F'. Paper: medium thickness; perforation: 14.

Eftertryck 2, 1868:
Ljusblå, oftast glest bottentryck. Samtliga eftertryck har ett tydligt kännetecken. Bokstaven "E" i "FRIMÄRKE" på vänster sida har ett brott nedtill så att bokstaven mer liknar ett F. Medeltjockt papper och tandning 14.

Reprint 2, 1868:
Lilac, dense background. Most stamps have a white dot at the bottom before the 'S' in 'SEX'. Most of the reprints look violet in comparison with the original. Paper: medium thickness; perforation: 14.

Eftertryck 2, 1868:
Lila, tätt bottentryck. På de allra flesta märkena finns en vit punkt framför "S" i "SEX" nedtill. Oftast är eftertrycken i lila färg till skillnad mot originalets.Medeltjockt papper och tandning 14.

Reprint 2, 1868:
Orange yellow-yellow, dense background. The reprints have no typographical flaws compared to the original, but there are some individual flaws. Paper: medium thickness; perforation: 14.

Eftertryck 2, 1868:
Orangegul-gul, tätt bottentryck. Medeltjockt papper och tandning 14. Eftertrycken har inga typfel som skiljer dem från originalet, däremot en del individuella fel.

Reprint 2, 1868:
Orangish red, dense background. On all stamps, the letter 'E' in 'FRIMÄRKE' is fractured on the R/H side. Paper: medium thickness; perforation: 14.

Eftertryck 2, 1868:
Orangeaktigt röd, tätt bottentryck. Samtliga frimärken har typfelet brott nedtill på bokstaven "E" i "FRIMÄRKE" på höger sida. Medeltjockt papper och tandning 14.

Reprint 3, 1871:
Only the 3 skilling banco stamp was printed this time around. At the bottom of the letter 'I' in 'SKILL'. there is a white dot or short line on the R/H side. Between the letters 'F' and 'R' in 'FRIMÄRKE' there is a white dot or line on the L/H side. Pale yellowish green with dense background. Paper: medium thickness; perforation: 14.

Eftertryck 3, 1871:
Endast 3 skilling banco-valören trycktes i denna omgång. Bokstaven "I" i "SKILL" nedtill har på höger sida en vit punkt eller kort vit linje. Mellan bokstäverna "F" och "R" i "FRIMÄRKE" på vänster sida finns en vit punkt eller färglinje. Ljust gulgrön med tätt bottentryck. Medeltjockt papper och tandning 14.

Reprint 4, 1885:
Perforation: all values 13. All reprints were printed in 9-blocks.

Eftertryck 4, 1885:
Samtliga valörer har tandning 13. Alla eftertryck trycktes i 9-block.

Proofs in Black

For the 75th anniversary of the Swedish stamp in 1930, a celebratory brochure was published by Hjalmar Olsson and Nils Strandell. The original intention was that proofs in colour of the 1868 skilling banco stamps would be included with the publication, but the Post Office changed its mind. The stamps were instead printed in black and sold to the public through the Post Office stamp and postal stationery shop for collectors. The price was 1 kr per sheet. Two of the sheets showed the black local stamp from 1856 and one sheet contained all the 45 different skilling banco printing blocks used for the 1868 issues.

One of the sheets sold to the public included proofs in black from all the 45 different skilling banco printing blocks used for the 1868 reprint issues.

Svartavdrag från år 1930. Ett av de ark som såldes till allmänheten omfattade avdrag av samtliga de 45 olika skilling banco-klichéer som användes vid 1868 års eftertrycksupplagor.

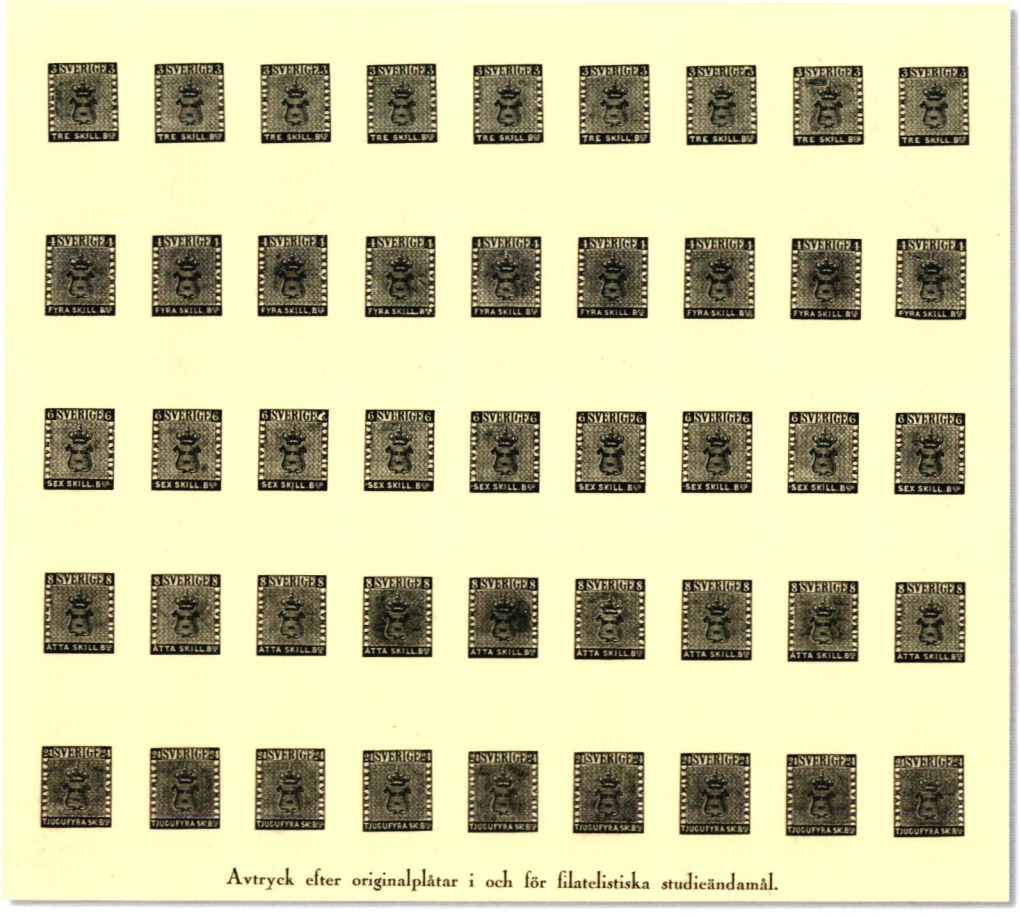

Stockholmia 55

To celebrate the 100th anniversary of the first Swedish stamps, reprints of the skilling banco stamps were issued for the stamp exhibition "Stockholmia" 55 1st – 10th July 1955. These were printed in a letter press by the Post Office stamp printing works. Two horizontal lines were printed across the value text on the stamps. The values were in 'öre', i.e. the 3 skilling banco stamp corresponded to 3 öre, etc.

The stamps were printed in sheets of 9 stamps (3 x 3), using galvanic copies of the printing blocks for the 1868 reprint of the skilling banco stamps.

The paper was a special quality, made by hand at the Bank of Sweden paper-mill in Tumba. Each stamp has a watermark in the form of a crown and the year "1955".

The print colours were supplied by Lagerholms Färgfabrik. Colour samples were produced for all values. On completion, the printed stamps were sent to Tumba where they were gummed and then perforated in the stamp printing works. The stamps were perforated using a comb perforation machine manufactured by Grove & Co., London. The perforation is 13½ × 13½.

The stamps were sold in complete sets, containing one stamp of each value, for 2 kr 45 öre. The postage value was 45 öre, but a 2 kr supplement was charged on each set.